

לימוד קדשים בעיון אליבא דהלכתא

תורת הקרבת

גליון חודשי ללומדי סדר קדשים אליבא דהלכתא

יו"ל ע"י מכון "תורת הקרבנות" בנשיאות הרבנים הגאונים :

רבי ברוך שמואל הכהן דויטש, רבי דוד כהן, רבי חיים מאיר הלוי שטיינברג, רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

בגליון:

בענין לינה בשמן שבמנורה

בענין קמיצת שמן בכל

לשון ההפרשה בקרבן פסח

קרבן חובה אם כשר לשם נדבה

שמן כשר למנורה
שנתערב בשמן פסול

בדן קידוש הקומץ

ספרים חדשים
בהלכות הקודש והמקדש

הלכות זעניות אסתר
ופורים במקדש

לשון חכמים

"אם אומר לנו הקב"ה ללמוד החוקים והמשפטים (שנכלל בהם דיני הקרבנות כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות מעילה) שהמה קירוב גדול לגאולה, הלא צריך כל אחד ואחד להקדים את עצמו, כדי שיהיה לו אחר כך חלק בהגאולה.

ונתעוררתי לרז לכלל ישראל לענין זה, מפני כמה אנשים שתמהים על אריכות הגלות, בעת שאנו רואים שכמעט כל הסימנים שנאמרו בגמרא שצריכים להיות לפני ביאת המשיח, שנתקיימו כולם, ועדיין לא נראה שום התעוררות מלמעלה לביאתו, ועקבותיו לא נודעו. והשבתני להם תשובה מפסוק זה, דהקב"ה מזהיר על לימוד ושמירת החוקים והמשפטים, וכאשר נקיים זה אז תיכף יקויים הפסוק השני הכתוב אחריו: הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא."

[אגרות ומאמרים לחפץ חיים אגרת ח']

הגליון נתרם לרפואת והצלחת י. ב. ר.

עיונים בהלכה

הרב יעקב משה כהן שליט"א

בענין לינה בשמן שבמנורה

א. ידועה קושיית הבי"י בסימן תר"ע למה מדליקין נרות ח' ימים הרי הנס היה רק ז' ימים כיון שהיה להם שמן בשביל יום אחד, וכבר עמד בזה בתורא"ש בשבת כ"א, ותיירץ באחד מהתירוצים שנתנו את כל השמן בלילה הראשונה בתוך המנורה ולא דלק ממנו רק שמינית בכל לילה. והבי"י כיון לזה בתי' השלישי, אלא שהבי"י כתב שהיה הנר דלוק כל הלילה, ובבוקר נעשה נס שנתמלא השמן שוב.

ושמעתי להקשות בשם חכ"א למה לא נפסל השמן בלינה והרי כל דבר קדוש שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינה, ואפילו דבר שאינו קרב על גבי המזבח כפי שמצינו לענין מי כוור, כמבואר בזבחים י"ט ע"א, וא"כ איך היה השמן ראוי להדלקה בלילה השני. ונראה שלהבי"י לא קשיא, כיון שהשמן שדלק במשך כל הלילה כבה בלילה, ובבוקר נעשה נס שיתמלא שוב לכן לא היה זמן שיפסל בלינה, אבל לתורא"ש קשה למה השמן לא נפסל.

ויתכן לומר שאה"נ שהשמן נפסל, אבל כיון שהיה במנורה וכלי שרת מקדשין פסולין כמבואר בזבחים פ"ו ע"א וברמב"ם בפ"ג מפסוה"מ הלכה י"ח, לכן השמן היה כשר להדלקה. ואולם זה דוחק כיון שאעפ"י שכלי שרת מקדשין כתב רעק"א בזבחים ע"ג שמבואר מרש"י בזבחים פ"ב בד"ה ואין הציץ שאינו מרצה, וכ"כ בטהרת הקדש בדף פ"ג, ולא מסתבר שעשו הדלקה בדיעבד.

ב. ויש ליישב בשני אופנים, א' עפ"י מה שחידשו האחרונים החזו"א בסימן י"ט סקמ"ד ובחדושי הגר"ש רוזנבסקי סימן ט"ו לבאר מש"כ רש"י בפסחים נ"ט ע"א שכתב שלדברי הכל אין לינה מועלת בראשו של מזבח, ותמה המל"מ בפ"א מתמידין ומוספין הלכה ג' בד"ה ועתה אומר דהא קי"ל שלינה מועלת, וביארו החזו"א והגרש"ר זצוק"ל דס"ל לרש"י שכאשר הבשר על גבי המזבח אין פסול לינה לכו"ע, וה"נ י"ל שכאשר השמן נשאר במנורה זה כמו שמן שעל גבי המזבח שאין בו פסול לינה, וא"כ נעשתה הדלקה לכתחילה. אמנם ברש"י זבחים פ"ז ע"א וע"ב ובתוס' ברי"ה ל' ע"ב משמע דס"ל שגם ע"ג המזבח יש פסול לינה, ולפ"ז עדיין צ"ע.

ויתכן ליישב באופ"א עפ"י הקר"א בזבחים פ"ז שחידש שגם למאי דקי"ל שיש פסול לינה, מ"מ כאשר הבשר על גבי המערכה לכו"ע אין פסול לינה. (וכן נראה מפורש במכילתא על הפסוק "ולא יליו חלב חגי" עיין בהר אפרים על המכילתא שם), ויתכן שה"ה השמן שמונח במנורה דינו כאימורין על גבי המערכה שלא שייך בזה פסול לינה, ולפי זה אתי שפיר שנעשתה הדלקה לכתחילה. ואף שבקר"א שם דן דהתוס' לא ס"ל כן, אבל יתכן ליישב עכ"פ לפ"ז דברי התורא"ש.

ג. ושוב העירני הג"ר מיכאל פוזן שליט"א, לתוס' בתמורה י"ד ע"א שכתב בפשטות שאין קידוש כלי לשמן שבמנורה, כיון שאינו קדוש על גבי המזבח, [כן פירש בשטמ"ק שם], ולפ"ז לק"מ. אמנם דברי תוס' קשים מאד שמצינו שמי כוור נפסלים בלינה כמבואר בזבחים י"ט אע"ג שאין בו קדושת מזבח, וצ"ע, (ועיין עולת שלמה בתמורה שם).

העולה לדינא מהנ"ל:

שמן של המנורה, לפי פשוטו נפסל בלינה כאשר נתקדש בכלי שרת אע"פ שאינו קרב על גבי המזבח, וכפי שמצינו שמי כיוור נפסלים בלינה, אמנם בתוסי' תמורה מבואר שאינו נפסל וצ"ע.

שמן שנשאר על גבי המנורה, נראה לומר שאינו נפסל, או משום שדומה לאימורין על גבי המזבח או מחמת שדומה לאימורין על גבי המערכה שיי"א שאינו נפסל בלינה.

בינת יער הלבנון

תגובות לג'יונות הקודמים

לפסח ובין אם יאמר לפסחי, תחול ההפרשה בלי שם בעלים, ואין צריך להפרישו לשם חיוב הבעלים דבלא"ה אינו נקבע לבעלים.

ב. עוד יש לחלק שחטאת ואשם כיון שהם באים על חטא מיוחד צריך להפרישו לאותו חיוב, ואם לא הפרישו לחיובו הוי נדבה וא"א שיהיה נדבה ולכך הוי חולין, משא"כ פסח הוא חיוב כללי שאינו תלוי בדבר, ובפרט שהחיוב בו הוא כל השנה כמבואר בחולין מא: , ומה"ט אין לשונו מתפרשת לפסח בנדבה ויהיה חולין, אלא מתפרש לחיוב הכללי שכולם חייבים בו.

ג. עוד יש לחלק דפסח כיון שמתרו לשלמים א"כ יש בו הקרבה שאינו חובה, ומה"ט גם אם מפריש בלשון לפסח אין זה מתפרש לנדבה כמו בחטאת, אלא יחול על זה שם שלמים. [ודמיון לדבר יש בירושלמי ריש תרומות שדנו במי שאינו מחוייב בפסח שהקדיש בהמה לפסח, אי מ"מ חל ההקדש לשלמים, מטעם שבכל הקדש לפסח נכלל גם הקדש לשלמים].

קרבן חובה אם כשר לשם נדבה

מה שהבאתם לדון בהפריש עולה לשם חובה והקריבו לשם נדבה אם כשר, וציינתם לדברי הרא"ש סופ"ב דקינים שפסל נראה כוונתכם למש"כ שאם הפריש תור כנגד בן יונה שהעולה אינה עולה לשם חובה, וכתב שם שאם לא הקטיר העולה תצא לבית השרפה. ובאמת הדבר תמוה וכבר הוכיח הגרי"ז בספרו ובכ"מ שוודאי כשר, והוכיח ממתני' ר"פ פרת חטאת עולותיהם ושלמיהם בחוץ (תוך זמנו) חייב שראוי בפנים לשם נדבה וצ"ע מאי שנא כאן. ואם נימא שחלוק שם מאיזה טעם יל"ע מה יהיה הדין בנידו"ד.

הערת המערכת: בחי' הגרי"ז זבחים ו: הוכיח כן מדברי הרא"ש, וכן הוכיח בעיר קינו שם, ועי' בספר מחידושי הגרי"ד מש"כ בזה. ואמנם בכמה דוכתי הוכיח הגרי"ז (הלכות נזירות דף כח., פ"ה מעבודת יוה"כ ה"ג ובחי' עמ"ס יומא דף כח. וכ"ה בגרי"ז עה"ת פרי' ויקרא), מהמשנה בזבחים קיב: שאם הביא עולת מצורע ונזיר קודם זמנם הרי הם כשרים לשם נדבה, ומטעם זה יש עליהם חיוב שחוטי חוץ כמ"ש רש"י שם ד"ה חייבין ותוסי' במנחות מח: ד"ה איתביה. אולם כבר הביא דלפי מה שפירש בפי"מ להרמב"ם דהטעם שיש בהם חיוב שחוטי חוץ הוא משום שאינם באים לכפרה ויכול לצאת בהם יד"ח גם קודם זמנם, אין ראייה משם. וע"ע מש"כ שם בהלכות נזירות בענין זה.

הגאון רבי חיים מאיר הלוי שטיינברג שליט"א

בענין קמיצת שמן בכלי

בענין קו' הרש"ש ביומא מ"ז א' על דברי התו"ט דקמיצת שמן נעשית בכלי, מהא דאמרו שם דלא יעשה מידה לקומץ, כתב הרב אורי דיאמנט שליט"א בגליון "תורת הקרבנות" ז', דכל הקו' לפירש"י ביומא שם דלא יעשה כלי למידת הקומץ ובכלי יקמוץ, אבל תו"ט כתבו בשם הרשב"ם לדחות את פירש"י, ופירש שלא יתן בכלי מידת קומץ לבדה ויקמוץ משם, אלא יתן בכלי שיעור גדול מקומץ, ובקמיצתו די לו למדוד את שיעור הקומץ. ולפי זה אין להקשות על התו"ט, שכן יתכן שאת הקומץ אכן ניתן לקמוץ בכלי המיועד לכך אלא ששיעור הסולת הנקמצת צריכה להיות גדולה מהקומץ עצמו, אלו תו"ד.

והכותב הנכבד לא דק, ואדרבה קו' הרש"ש על התו"ט קשה ביותר לפי פי' הרשב"ם, שהרי התו"ט הביאו את פירש"י שפירש דנתמעט שלא יעשה מידה לקומץ היינו למידת קומצו, והקשה ע"ז הרשב"ם דקומץ משמע שיש לו לקמוץ בידיו ולא שיעשה מידה לקומץ. והיינו דמשמעות המילה קומץ הוא בידיו, ולא ע"י כלי, וא"כ א"צ מיעוט שלא יעשה מידה לקומץ ויקמוץ בכלי במקום ביד, דזה נלמד ממשמעות קומץ.

וע"כ פירש הרשב"ם שלא יעשה מידה לקומץ, היינו שלא יתן תחילה מידת קומצו בכלי ואח"כ יקמוץ, אלא בקמיצתו יש לו למדוד.

והיינו דמהא דלא יעשה מידה לקומץ, נלמד דלא רק שמעשה הקמיצה יעשה בידו ולא בכלי, אלא אף מידת הקומץ יהיה ע"י ידו בקמיצתו ולא ע"י כלי, ולכן לא ימדוד מידת קומצו ע"י כלי ואח"כ יקמוץ בידו את מה שמדד בכלי, אלא יקמוץ בידו דווקא באופן שגם את מידת הקומץ ימדוד ע"י היד ולא ע"י כלי.

ומעתה קו' הרש"ש על התו"ט קשה מפ"י הרשב"ם ביותר, דלדבריו לא רק דמעשה הקמיצה צריך להיות ביד ולא בכלי, אלא אף המידה של הקומץ תהיה בידו ולא בכלי לפני הקמיצה. ואיך כתב התו"ט דקמיצת שמן היא ע"י כלי, הן מידת הקומץ והן הקמיצה עצמה.

הרב משה מרדכי הלוי הפנר שליט"א

לשון ההפרשה בקרבן פסח

מה שנכתב בגליון 8 שהמקדיש פסח ולא אמר לפסחי אלא לפסח לא אמר כלום כמו בחטאת (נדרים ו.), נראה לחלק בזה בכמה אופנים.

א. דקרבן פסח כיון שאינו בא לכפרת יחיד כחטאת, אלא כל מי שרוצה נמנה עליו ברשות הבעלים, וכן נמנין ומושכין ידיהן עד שישחט, לא נקבע בו שם הבעלים כלל ואין זה חל בעצם ההקדש כמו בחטאת. ומשום הכי בין אם יאמר

✎ יסוד המזבח ✎

✎ הרב יוסף הלוי שטראוס שליט"א ✎

בד"ן קידוש הקומץ

יש לדון בכלי שרת שמקדש את הקומץ, האם הקידוש ע"י שהקומץ בתוך הכלי ודי בכך, או דלמא צריך שהקומץ יגע בדפני הכלי כדי להתקדש ע"י הכלי.

ונראה להוכיח מהגמ' במנחות (ז.) בפסול שקמץ, שמקשה הגמ' הא כיון שמחזיר את הקומץ לכלי הקומץ מתקדש ונפסל, והקשו בתוס' (ד"ה וכו') והא שיריים מפסיקין בין הקומץ לכלי, ומה הוקשה לתוס' הא סו"ס הקומץ ג"כ בתוך הכלי שרת ויכול להתקדש ע"י הכלי שרת ומה אכפ"ל שיש בכלי ג"כ שיריים, אלא נראה בתוס' שהקידוש של הקומץ ע"י שהקומץ נוגע בדפני הכלי, ולזה הקשו דהא שיריים מפסיקים בין הקומץ לכלי.

והנה התוס' תירצו שם דמין במינו אינו חוצץ, וחזינן בתוס' דמין במינו לא רק שאינו חוצץ אלא הוה ע"י כך כמי שהקומץ נוגע ממש בדפני הכלי, דאל"ה מה מהני מה דאינו חוצץ הא סו"ס לא נגע הקומץ בדפני הכלי והיאך מתקדש, אלא נראה בתוס' דהוה כמי שנגע ולכך הקומץ מתקדש בדפני הכלי שרת.

אולם שמא יש לדחות את עיקר ההוכחה, דאה"נ א"צ שהקומץ יגע בדפני הכלי, ומ"מ אם יש דבר החוצץ גרע טפי, וצ"ב.

ובגמ' בובחים כה: מבואר שאם הגיע הדם לאויר תוך הכלי הוה קבלה אעפ"י שלא נגע בדפני הכלי, ואפי' חוץ לכלי אם הוא כנגד הכלי איבעיא בגמ' אי דינו כנשפך או לא, ומשמע בגמ' שא"צ שיגע הדם בדפני הכלי כדי להתקדש אלא כיון שהדם נתקבל בכלי הוא מתקדש ואע"ג שאינו נוגע בדפנות.

אמנם יש לדחות עפ"י דברי הגרי"ז שאם כי בכה"ג אין פסול נשפך והוה קבלה מהפר, אבל מ"מ אין הדם מתקדש בכך, ואה"נ כדי לקדש את הדם י"ל שצריך שהדם יגע בדפני הכלי. ויל"ע לדינא.

✎ הרב אריה הכהן אילוביצקי שליט"א ✎

שמן כשר למנורה שנתערב בשמן פסול

בגמ' בשבת כא. איתא לגבי כשרות הפתילות לנרות שבת, כרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו, אין מדליקין בו. והטעם כתבו התוס' ד"ה שמחת בתו"ד, דגזרו שמא ידליק בעיניה בפתילה שאינה כשרה. וכ"כ רש"י בביאור הגמ' שם דאין מדליקין בשמן כשר עם שמן פסול דחיישינן שמא ידליק בפסול לבד.

והנה בתוס' כתבו דכל זה רק בשבת אבל במנורה אין חשש, [ואולי הטעם משום דכהנים זריזים וכהא דאיתא דאין שבות במקדש]. אמנם בדעת הרמב"ם הביא ב"תורת הקרבנות" על הלכות התמיד, דהטעם שאין מדליקין בכרך פתילה כשרה ע"ג פתילה שאין מדליקין בה הוא משום שעיי"ז אין האור נמשך אחר הפתילה וחיישינן שמא יטה. ולפי זה כתב שם דלדעת הרמב"ם אף במנורה יש לאסור משום דאין השלהבת עולה מאליה, וכמו שהוזכר בגמ' שזהו הטעם להא דאין מדליקין במקדש בפתילות שאין מדליקין בהם בשבת.

ועיי"ש עוד שדייק מדברי התוס' בסוף דבריהם, דכל ההיתר במקדש היינו דווקא אם היה שיעור גדול בפתילה הכשרה, אבל אם היתה רביע הרי היא בטלה, והביא מהמנ"ח שאם היה מחצה על מחצה דאינה בטלה מהני.

ולכא"ו היה אפשר לדמות לדין זה גם שמן כשר שנתערב בשמן פסול, שאם היה הרוב שמן פסול, א"א להדליק בו אף לדעת התוס' כיון שהוא בטל ברוב, אבל אם היה מחצה על מחצה שפיר מדליקין בו. ואמנם נראה לחלק בזה בין פתילות לשמנים, דבפתילה כל הפסול בפתילות שאין מדליקין בהם מבואר בגמ' שהוא משום דכתיב "להעלות נר תמיד" שתהא השלהבת עולה מאליה, אבל שמן שאינו שמן זית, הרי הוא פסול מצד עצמו כיון שאינו שמן זית, וכדמוכח מהא דאר השמנים שמדליקין בהם בשבת גם כן פסולים למנורה, וא"כ אף אם היה מחצה על מחצה ג"כ אין מדליקין בו, שאעפ"י שאין השמן הפסול בטל ברוב, הרי סו"ס גם שמן כשר אין כאן.

ואמנם אם היה רוב מהשמן הכשר, יש לדון שיוכל להדליק בו, ודבר זה תלוי במה שדנו האחרונים אי מהני ביטול ברוב לחדש דינים או מציאות על המיעוט שנתערב, ואכ"מ להאריך. שו"ר שכתב בזה בהדרת קודש תמידין ומוספין פ"ג ס"ק קמ"ב, עיי"ש.

✎ ספרים חדשים שיצאו לאור בהלכות הקודש והמקדש ✎

* **קובץ "תורת הקרבנות"** עניני מסכת זבחים אליבא דהלכתא. הקובץ כולל בתוכו פסקי הלכות מגמרא ראשונים ואחרונים וכן בירורי הלכה רבים, המביאים תועלת רבה לכל לומדי סדר קדשים ובפרט ללומדי מסכת זבחים. למעלה מ-300 עמודים. נכתב ע"י לומדי הכוללים לליבון ובירור הלכות הקרבנות, ויצא לאור בס"ד ע"י המכון.

* **ספר "תורת קדשים"**. כולל הלכות ובירורי הלכה בעניני לשמה וקידוש ידים ורגלים ועוד. למעלה מ-300 עמודים. מאת הרה"ג רבי יעקב משה פהן שליט"א בני ברק.

* **קונטרס "הדרת קודש"**. ביאורים והוספות על סדר הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"א - פ"ג, כעין משנ"ב עם חיבת הקודש וציון הקודש. למעלה מ-200 עמודים. מאת הרה"ג רבי אליהו חיים לרנר שליט"א בני ברק.

לעדכון ספרים חדשים בהלכות הקודש והמקדש נא לשלוח עותק למערכת בדוא"ל: korbanot@neto.net.il

הלכות תענית אסתר ופורים במקדש

הרב שמשון הלוי דינר שליט"א

תענית אסתר¹

א. י"א שביום שלפני תענית אסתר אין מקריבין שלמים ובכור ומעשר², ויש מתירין³.

ב. י"א שאין מקריבין קדשים בתענית אסתר⁴, [ולענין

¹תענית אסתר נוהג לכאורה גם בזמן הבית דאינו תענית מחמת צרות אלא זכר לתענית שבימי מרדכי ואסתר, ובפסוק (זכריה ח') נזכר רק על ד' צומות שיהפך לששון ולשמחה, וכ"כ המשנה יעבץ או"ח סי' ע"ו וכתב דזה כוונת הרמב"ם סוף פ"ב ממגילה שכתב "ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל וכו' ימי הפורים לא יבטלו", דכוונתו ימי הפורים כולל תענית אסתר ואע"פ שכל התעניות יבטלו תענית אסתר לא יבטלו, וביאר המשנה יעבץ משום דתענית אסתר אינו מהלכות תענית אלא מהלכות פורים שמקיימים פרסום הנס ע"י התענית, וכן מבואר מדברי המרדכי והנמוקי יוסף פ"ק דמגילה דכתבו בהא דתענית אסתר מקדימין ולא מאחרין משום דלאו דפורענות הוא אלא זכר שמחה בנקמת אויביו.

וכ"כ הבנין שלמה סי' נ"ו לגבי זמן בית שני דשטוט שהתענו תענית אסתר, דאין סברא לחלק בזה בין זמן שקודם החורבן לזמן שאחר החורבן, (ובפרט לדעת הרמב"ן והר"ן ד"דברי הצומות וזקקתם" קאי על תענית אסתר, א"כ כבר נתקן בימי מרדכי ואסתר, שיעשו כן בכל הדורות, וכן הכריח בדעת רבינו תם, אמנם בדעת תוס' הוכיח דנתקן בזמן מאוחר יותר ע"ש).

אמנם במגיד משנה ריש פ"ה מתענית נראה קצת דתענית אסתר ג"כ בכלל תענית של פורענות, מדכתב דכל התעניות כשחל בשבת מאחרין לאחר השבת משום שהם פורענות, חוץ מתענית אסתר משום שיום ראשון הוא פורים. וכן נראה קצת מביאור הגר"א סוף סי' תרפ"ו ע"ש היטב.

²בנין שלמה סי' נ"ו משום דממעט באכילתן שלא יוכלו לאכלם למחר משום התענית, כמו בערב יוה"כ פ שאין מביאין תודה כמבואר ברמ"א או"ח סי' נ"א סעיף ט' וסי' תר"ד סעיף ב' ובמשנ"ב שם וכן שאר הקרבנות (מלבד עולה) כמש"כ הפמ"ג א"א סו"ס נ"א, וא"כ ה"ה בערב תענית אסתר חוץ מתודה שנאכלת ליום ולילה. ועי' לקמן הערה 14 דיתכן דלדעת הרמ"א מותרים כל הקרואים לאכול מן הקרבנות בתענית, וא"כ יש לדון דיהיה מותר להקריב שלמים ביום זה, (ואף לאוסרים כשממעט אוכלין עי' רמב"ם פסוה"מ פ"ו ה"ו, יתכן דזה לא נחשב ממעט אוכלין).

³עי' מקור חיים סי' תר"ד לענין ערב יוה"כ פ שמביאים תודה משום שראוי גם ביוה"כ פ לחולים וקטנים וא"כ כ"ש בזה שראוי לכל מי שיש לו מיחוש, (ועי' אבני נזר או"ח תש' תנ"ט אות י"ח דפליג משום דממעט באוכלין, ואולי דעת המקור"ח כהמתירין למעט באוכלין עי' ערוך לנר נדה ע' ב' שהוכיח כן מרש"י), וע"ע שו"ת בנין ציון החדשות סי' נ"ט שכתב סברא להתיר בערב יוה"כ פ משום שיוה"כ פ הוא איסור גברא, וא"כ כ"ש בתענית אסתר שהוא רק דרבנן, אך דחה סברא זו ע"ש.

⁴בנין שלמה סי' נ"ו דממעט בתחילת אכילתן שלא יוכל לאכול אלא ממוצאי התענית, דאף דיו"ט הוא לבעלים אינו דוחה תענית בזמנו (עי' לקמן סעיף ג'), וגם זה נחשב ממעט באכילתו, וכן דעת המשנה למלך פ"ג מאבל והחכם צבי תש' קנ"א והפנים יפות פ' צו דהממעט בתחילת הזמן ג"כ נחשב ממעט מאכילתו.

⁵בבנין שלמה שם כתב דיתכן דמותר להקריב חטאת ואשם כיון שאכילתן במקדש, וכל הנמצאים במקדש מותרים באכילה בתענית דאין שבות במקדש (כדלקמן הערה 14), א"כ אינו ממעט באכילתן משא"כ קדשים קלים שנאכלים בכל העיר.

⁶כמבואר לקמן סעיף ג' דנקטינן להקל להתיר לבעלים באכילה, וכן מבואר בבנין

חטאת ואשם עי' בהערה⁵. [ויש מתירין בתענית אסתר מוקדם⁶, ויש מתירין אף בתענית שאינו מוקדם⁷.

ג. בתענית אסתר מוקדם⁸ כל המביא קרבן או עצים או גזרים⁹ יין או שמן או מלח או כל דבר הקרב ע"ג המזבח¹⁰, [וי"א דה"ה הנודר והמתנדב ביום זה אע"פ שעדיין לא הביאם¹¹], כיון שיום זה הוא יו"ט שלהם מותרים לאכול, וי"א שאפי' בתענית אסתר שאינו

שלמה שם שאסר רק בתענית בזמנו, דכתב דבעלים אסורים באכילה משום דלא מצינו שהותר באכילה אלא בתענית נדחה.

אמנם כ"ז לסוברים דאין איסור למעט באוכלין, עי' ערוך לנר נדה ע' ב' שהוכיח כן בדעת רש"י, אמנם לדעת הרמב"ם פ"ו מפסוה"מ ה"ו דאסור למעט באוכלין אל מהני מה שהבעלים בלבד מותרים באכילה.

⁷דעת השער המלך פ"ג מק"פ ה"ט והצל"ח פסחים פ"ח ב' וביצה י"ט ב' דאין איסור למעט בתחילת זמן אכילתו א"כ פשיטא שמוותר להקריב, וכן לדעת המקור חיים הנ"ל (הערה 3) דיש להתיר משום שראוי לחולים וקטנים כ"ש בזה וכנ"ל, והיינו לסוברים דאין איסור למעט באוכלין, ובפרט לסוברים שהמקריב קרבנות מותר באכילה בתענית (עי' לקמן הערה 12) (כמבואר בבנין שלמה שאילו היה מותר באכילה היה מותר להקריב אף ששאר בני אדם אסורין באכילה). וכן לסברת בנין ציון הנ"ל דבתענית דהוא איסור גברא יש סברא להתיר ה"ה בזה.

⁸שחל פורים ביום ראשון ומקדימין התענית ליום חמישי, ולדעת השאלתות שאילתא ס"ז גם כשחל פורים בשבת (עי' לקמן הערה 41) מקדימין התענית ליום חמישי, וכן איתא במדרש תנחומא פרשת בראשית. אמנם דעת הרמב"ם (כפי שכתב הנמוקי יוסף ריש מגילה בדעתו) ככה"ג מתענין בזמנו בערב שבת.

⁹כתב הרמב"ם פ"ו מכלי המקדש ה"י אפילו יחיד שהתנדב עצים או גזרים למערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ומקורו מירושלמי חגיגה פ"ד ה"ב וכן בריש פ"ד דפסחים לגבי כל הקרבנות, ובגמ' תענית י"ב א' א"ר אלעזר בר צדוק אני מבני בניו של סנאה בן בנימין ופ"א חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה, ופירש"י משום שאותו יום הוא זמן הבאת עצים של בני סנאה בן בנימין כדאי' בתענית כ"ו א'. ובטור או"ח סי' תקנ"ט הביא בשם רבינו יעבץ דלמד מזה לענין בעל ברית בתשעה באב נדחה שאינו משלים תעניתו דיו"ט שלו הוא (ועי' ביהגר"א יו"ד סי' רס"ה סק"ח וסקמ"ה ובנוב"י קמא יו"ד סי' פ"ו שהביאו מזה וממדרשים דבעל ברית נחשב כמקריב קרבן).

ובפוסקים בסי' תקנ"ט למדו מזה דה"ה בשאר תעניות שנדחים בעל ברית אינו משלים תעניתו אחר המילה, ובמשנ"ב סי' תרפ"ו בשעה"צ ס"ק ט"ז כתב דלפ"ז ה"ה בתענית אסתר מוקדם בעל ברית פטורים מלהתענות. ולפ"ז ה"ה מביא הקרבן אינם מתענים בזה.

ובתוס' עירובין מ"א א' כתבו דרבי אלעזר בר צדוק לא היה מבני סנאה בן בנימין אלא שהיה מסייעם, ולפ"ז גם המסייעים בכלל זה (ועי' דעת תורה או"ח סי' תרפ"ו דיש שלמדו מזה לענין קוואטער שמותרים לאכול ואין למחות בידם).

¹⁰דרך חכמה פ"ו מכלי המקדש ס"ק מ"ב. ובכלל זה גם כהן גדול שמקריב מנחת חבתין בכל יום, שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' צ"ב, דרך חכמה בביה"ל שם פ"ה ה"ו ד"ה ומספר.

¹¹דרך חכמה שם דכן מוכח לשון הירושלמי האומר הרי עלי עצים וכו', ולשון הרמב"ם יחיד שהתנדב, אך במשנה למלך שם כתב דכוונת הרמב"ם המתנדב והעלה אותם ע"ג המזבח דבנדבה לבד לא הוי יו"ט וכ"ש נודר דאין כאן שום מעשה כלל עד שיביאנו ליד הגזבר.

ט"ו אדר – פורין דמוקפין בירושלים ובמקדש

שיר של יום

ו. נחלקו האחרונים מהו השיר שהלויים אומרים בניסוך המים בתמיד של שחר ושל בין הערבים, י"א שגיון לדוד (תהלים ז')¹⁷, וי"א אלקים אל דמי לך (תהלים פ"ג)¹⁸, וי"א שאומרים שיר של חול¹⁹, ויש שחידשו שאומרים שתי שירות שיר של חול ושיר של פורים²⁰.

ז. אם חל פורים בשבת אומרים שיר של שבת²¹.

מעמד

ח. י"א שבפורים אין אנשי מעמד עושים מעמד בשחרית²² בירושלים²³, וי"א שבכל ערי ישראל אין עושין²⁴.

להתירה בקרבן פסח, מבואר לכאן ג' כ' דמהל' קרבן פסח חייב למול בניו (הזכרים).

¹⁷ בית יוסף או"ח סי' תרצ"ג בשם ארוחות חיים, וכנסת הגדולה שם, ושלטי הגיבורים לר' אברהם הרופא סי' צ', וכן איתא במסכת סופרים פי"ח הלכה ב' לפי' החומר בקודש (לבעל התפארת ישראל ריש קדשים) פרק ו' אות י"א דקאי על השיר שאומרים במקדש בשני התמידים, וכן מבואר ברש"י ר"ה ד' ב' ובתוס' חגיגה י"ז א' בשם רבינו עזריאל ובמאירי ר"ה ל' ב' דשירים האמורים במס' סופרים קאי על המקדש וביאר החומר בקודש שכדי לפרסם שהיום פורים נדחה שיר המיוחד לאותו יום ואומרים שיר זה.

והטעם במזמור זה ביאר היעב"ץ במס' סופרים שם משום דכתיב ביה על דברי' כוש בן ימיני, הוא שאול שיצא ממנו מרדכי, וכתיב ביה נמי "בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל" דקאי על המן שנתלה על העץ אשר הכין לו.

¹⁸ גירסת הגר"א במסכת סופרים שם, ועי' אליהו רבה סי' תרצ"ג בשם תוס' מגילה ד' שנוהגים לאמרו בפורים אחר שחרית משום שיש בו מפלת עמלק [ועי' הגהות חשק שלמה על מס' סופרים שם דבמעשה רב להגר"א משמע שבפורים אומרים בביהמ"ק שיר מיוחד, מדכתב שאין אומרים שני שירים ביום אחד ומשמע דקאי גם על פורים, ודחה דאין ראייה דכוונתו על פורים ע"ש]. ועי' חת"ס ביצה ד' ב' וכן בשילהי מס' תמיד, שכל השירים עתידיים להשתנות לעתיד לבא.

¹⁹ הגהות חשק שלמה על מסכת סופרים שם, דאינו עולה על הדעת ששינו שיר של יום שנתייסד מדורות קדמונים, ושיר זה המבואר במס' סופרים נתקן בזמן הגאונים או בזמן רבנן סבוראי שיאמרו בפורים, וכ"כ תוס' חגיגה שם בשם ר"י ותוס' ישנים יומא ג' א' בשם רבינו הזקן וכן המגן אברהם סי' קל"ב ס"ק ד' דהשירים האמורים במס' סופרים קאי על ביהכנ"ס ולא על המקדש.

²⁰ ברכי יוסף או"ח סי' תרצ"ג בשם ראש יוסף, ועי"ש שתמה עליו דהא אין אומרים שתי שירות על קרבן אחד, ובספר שבת של מי יישב דבריו דה"מ ביום שיש בו מוסף שאומרים שיר א' על התמיד וא' על המוסף אבל ביום שאין מוסף אומרים שתי שירות על התמיד.

²¹ כמבואר בסוכה נ"ד ב' דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, חוץ משבת ר"ח.

²² חשק שלמה מגילה ג' א' ע"פ המשנה בתענית ריש פרק ד' דכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית וקריאת המגילה לא גרע מהלל. וכ"כ הדרך חכמה פ"ו מכלי המקדש ס"ק ל"ג בשם ספר גור אריה יהודה דדייק כן ברמב"ם פ"א ממגילה ה"א, מדהשמיט הרמב"ם שישארל במעמדן מבטלין לשמוע קריאת המגילה (וקצ"ע דהרמב"ם השמיט גם לוויים בדוכנס, ועי' עמק שאלה שאילתא ל"ד שביאר באופ"א השמטת הרמב"ם), ומה שאמרו בגמ' "וישראל במעמדם" מבטלין לשמוע מקרא מגילה, כתב החשק שלמה דצ"ל דשיגרא דלישנא הוא. אמנם מדברי הפני יהושע (המובא לקמן הערה 26)

מוקדם מותרים לאכול¹².

ד. י"א שגם אנשי בית אב ואנשי משמר דינם כדן מביאי קרבן לענין התענית¹³. וי"א שכל הנמצאים בבית המקדש מותרים לאכול בתענית אסתר אפי' כשאינו מוקדם¹⁴.

י"ד אדר – פורים דפרזים

קרבן פסח

ה. מיום הפורים [דפרזים] שואלין ודורשין בהלכות קרבן פסח¹⁵, ומתחילין לחזר אחר קרבן מובחר ונקי מכל מום¹⁶.

¹² דעת הגר"א בביאורו סי' תרפ"ו דדוקא בתשעה באב חילקו בין נדחה לשאינו נדחה אבל בשאר תעניות אפי' באינו נדחה פטורים מלהתענות, וכתב המשנ"ב בשע"צ שם ס"ק ט"ז דאפשר דבתענית אסתר שאינה חמורה כ"כ יש לסמוך על זה אפי' באינו מוקדם, ולפ"ז ה"ה לענין מביאי קרבן.

¹³ רבינו גרשום תענית י"ז א' דהיינו טעמא דאנשי משמר אין מתענין בתעניות ראשונות של עצירת גשמים, ובתעניות שניות מתענין ולא משלימין, (כדאי' במשנה שם ט"ו ב') דכיון דמשמר שלהן עוסקין בקרבן היום יו"ט הוא להם, ואנשי בית אב אין מתענין כלל הואיל ועוסקין בקרבן, מבואר שגם הם בכלל היו"ט כמו של מביאי הקרבן, אמנם רש"י שם ט"ו ב' פירש משום שאם היו מתענים לא היה להם כח לעמוד בעבודה, ויל"ע אם ה"ה בתענית אסתר לא יתענו משום טעם זה.

¹⁴ כן נוטה הבנין שלמה סי' נ"ו משום דאין שבות במקדש, ולכאן ס"ל דאף בדברים שאין שייכים למקדש אין שבות במקדש, וכן מבואר ברש"י ר"ה כ"ט ב' לגבי שמא יעבירו בשופר, ובתוס' מגילה ד' ב' לגבי שמא יעבירו במגילה.

אמנם הטורי אבן מגילה שם ובר"ה שם האריך להוכיח דאין שבות במקדש לא נאמר אלא לענין דברים השייכים למקדש וכן דעת הצ"ח פסחים ס"ב א', ומרומי שדה מגילה שם ועוד אחרונים ולפ"ז לכאן אין היתר במקדש יותר מבמדינה, אך י"ל דכיון דאיכא מצוה באכילת הקרבנות גם בזה שייך הסברא דאין שבות במקדש.

אמנם יל"ד לדעת הרמ"א או"ח סי' תרפ"ו דבתענית אסתר מוקדם כל המשתתפים בסעודת ברית מילה מותרים לאכול ויתענו למחר ביום ו', אם ה"ה אוכלי הקרבנות מותרים לאכול בתענית אסתר מוקדם, (ועי' משנ"ב שם דהט"ז והא"ר אוסרים לאכול בברית מילה, והפמ"ג כתב דהנוקט כדעת הרמ"א לא הפסיד).

¹⁵ סנהדרין י"ב ב' מכדי מפריא לפסחא תלתין יומין ומפריא דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום וכו', וכן בר"ה ז' א' דמה"ט ס"ד דמעברין את השנה עד פורים ע"ש, ובגמ' ע"ז ה' ב' ובכורות נ"ח א' הגירסא "שואלין ודורשין", וכן נפסק בטוש"ע או"ח סי' תכ"ט, וכתבו תוס' בע"ז שם ובכורות נ"ז ב' דעיקר התקנה משום הקרבן כדי לבדוקו ממומין, דבפסחים ו' ב' יליף לה מדעמד משה רבינו בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, וע"ע ב"ח סי' תכ"ט דבה"ז אין נוהגים כ"כ להקפיד בזה משום דעיקר התקנה בזמן שיש קרבן פסח שצריכין לבקר אחר קרבן מובחר יפה וטוב, וכתב בשם מהרש"ל דאף דעיקר הביקור אינו אלא ד' ימים כדאי' בפסחים צ"ו א', מ"מ הזהיר עליהן שיהיו יגיעים בדבר שלשים יום מוקדם כדי שיוכלו להשתדל קרבן פסח אחד שיהא נקי מכל מום.

¹⁶ ב"ח ומהרש"ל הנ"ל, ועי' חשוקי חמד פסחים עמ' תצ"ד דיתכן שמיום זה ואילך המל את בנו ראוי שיכוון מלבד מצות מילה גם לשם להכשיר עצמו לקרבן פסח, שהרי מילת זכריו מעכבת מהקרבת קרבן פסח ובאכילתה (וע"ע מהרש"א יבמות ע"א ב' דאשה אע"פ שפטורה ממילה בניה חייבת למולם לפני פסח

קריאת המגילה

ט. כהנים בעבודתן ולויים בדוכנם [וישראל במעמדן]²⁵ כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה²⁶ בציבור²⁷ וברוב עם²⁸, ואפי' כהנים שכבר התחילו בעבודתן ועסוקין באמצע העבודה²⁹, כיון שהציבור קורין את המגילה פוסקים ובאים לשמוע³⁰. ואפי' אם יכולים לקרות אח"כ בעשרה, מבטלין עבודתן כדי לשמוע מקרא מגילה ברוב עם³¹.

י. ואם יכולין לקרוא גם אח"כ ברוב עם יגמרו עבודתן ואח"כ יקראו ברוב עם³², וכן כל זמן שאין הציבור קורין לא יבטלו עבודתן³³.

יא. אם אין שהות לעבודה ולמקרא מגילה רק לאחד מהם, י"א שעבודה עדיף³⁴ וי"א שמקרא מגילה עדיף³⁵.

מבואר דבעיני ע"ז לימוד דישאל במעמד מבטלין, אך לדעת רש"י דבסמוך (הערה 23) יש ליישב באופן אחר דקאי בשאר ערי ישראל.

וצע"ק בלשון התוס' ריש פ"ד דתענית ומסתימת הרמב"ם פ"ו מכלי המקדש ה"ח דמשמע שבפורים יש מעמד, ע"ש, ובפרט לדעת הרמב"ם דרק בחנוכה אין מעמד בשחרית ובשאר ימים טובים יש מעמד בשחרית, וביאר בפ"ה המשניות ריש פ"ד דתענית דימים של חנוכה הואיל והם מדברי סופרים עשו להם חיזוק ודחו המעמד מתחילת היום, ולפ"ז בפורים שהוא מדברי קבלה יתכן שלא דחו המעמד וצ"ע בזה.

²³ כן משמע ברש"י תענית שם דבשאר ערי ישראל עושין מעמדות בכל הימים, וע"ש ברש"ש שתמה כיון דהטעם הוא משום שקורין את ההלל ואין פנאי, מה בין ירושלים לשאר מקומות.

²⁴ ריטב"א שם, וכן במהר"י קורקוס פ"ו מכלי המקדש כתב שיותר נראה שבכל המקומות אין עושין מעמד, ובליקוטי הלכות תענית שם דייק כן מסתימת הרמב"ם שאין חילוק.

²⁵ עי' לעיל הערה 22.

²⁶ מגילה ג' א' וערכין ד' א'. וילפינן מדכתיב "משפחה ומשפחה", ואף דכתיב רק ב' פעמים "משפחה" כתב הפני יהושע דב' פעמים קאי על לוויים וישראלים, וכהנים ילפינן מסברא דראוי לעשות העבודה בזמן שלוויים בדוכנם וישראל במעמדם. א"נ משפחה ומשפחה קאי על כהנים ולוויים דשייך בהם הלשון משפחת כהונה ומשפחת לויה, וישראל ילפינן מק"ו.

²⁷ תוס' שם, ומג"א או"ח סי' תרפ"ז ס"ק ב'.

²⁸ רשב"א ה' א' דאפי' יש מאה אנשים בבית הועד יפסיקו כדי לשמוע בציבור יותר גדול וכ"כ הב"ח או"ח סי' תרפ"ז.

²⁹ ריבב"ן מגילה שם, וכ"כ העמק שאלה שאילתא ל"ד אות ה'.

ועי' חכמת שלמה סי' תרפ"ח דאפי' הלמוד דיני עבודה דחמור מעבודה, דתרתיה איתנייהו ביה מצות תלמוד תורה ומצות עבודה, אעפ"כ מפסיק כדי לשמוע מקרא מגילה, דממנ"פ אם מקיימים בו שתי מצוות מצות ת"ת ומצות עבודה, גם בקריאת המגילה מקיים שתי מצוות מצות ת"ת ומצות מגילה, ומגילה עדיף מעבודה, ואי נימא דא"א לקיים שתי מצוות בבת אחת אלא אם מכון לתורה מקיים מצות ת"ת ואם למגילה מקיים מצות מגילה, גם בלימוד דיני עבודה א"א לקיים שתי מצוות אלא או מצות ת"ת או מצות עבודה.

³⁰ תוס' מגילה שם, משום פרסומי ניסא.

³¹ ב"ח או"ח סי' תרפ"ז, בדעת תוס' שם.

³² העמק שאלה שם.

³³ שם, ויל"ע קצת בלשון הריבב"ן במגילה שם שכתב "אם כהן עוסק בעבודה והגיע

יב. יש אומרים שאין דינים אלו נוהגים במקרא מגילה של לילה³⁶, וי"א שנוהגים גם במקרא מגילה של לילה³⁷.

קריאת המגילה בשבת

יג. חל יום ט"ו בשבת, י"א שבמקדש קורין את המגילה בשבת³⁸ [ואנשי ירושלים מתאספים לשמוע המגילה במקדש³⁹], וי"א שה"ה בכל מקום שבקיאין בתאריך של החודש קורין בשבת⁴⁰, וי"א שאפי' במקדש אין קורין בשבת⁴¹ אלא מקדימין ליום ששי כשאר בני מוקפין⁴².

זמן מקרא מגילה" דמשמע קצת אפי' ביחידות.

³⁴ ר"ן פ"ק דמגילה ובית יוסף או"ח סי' תרפ"ז בדעת תוס', והרא"ם על הסמ"ג בדעת הרמב"ם, וכן פסק הרמ"א שם סעיף ב'.

³⁵ פסקי תוס' ערכין סי' י"ט, וכן פסק הט"ז שם ס"ק ב', וכתב שכן משמע ברמב"ם ושאר ראייה מתוס' כהר"ן. וכן בביהגר"א שם תמה על הר"ן, וכ"כ הטורי אבן מגילה שם, וכ"כ העמק שאלה שם בדעת הרמב"ם והשו"ע.

³⁶ מקור חיים סי' תרפ"ז, דכיון דאינו חמור כ"כ כמו קריאה של יום אינו דוחה עבודה. ובפמ"ג משב"ז ס"ק ג' נסתפק בזה.

³⁷ כן מבואר בנועד ביהודה קמא או"ח סי' מ"א שדן עפי"ז לענין קידוש לבנה בזמן קריאת המגילה בלילה (אף שפשיטא ליה בסוף התשובה שם שעיקרי הדרשא קאי על מגילה של יום).

³⁸ תוס' מגילה ד' ב' בדעת רבה דהאיסור לקרוא בשבת משום גזירה שמא יעביירו ד' אמות ברה"ר, ואין שבות במקדש, דומיא דשופר דתוקעים במקדש בשבת מהאי טעמא, דס"ל דאין שבות במקדש אפי' במצוות שאין שייכים למקדש, והגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל (הובא בקונטרס "בנתיבות ההלכה" אדר תשע"ב) כתב דאף לדעת רש"י עירובין ק"ב דשבות שאינו צורך גבוה לא הותר במקדש, י"ל דבגזירה שגזרו שמא יעבור על איסור תורה כגון גזירות שמא יעביירו ד' אמות ברה"ר, בזה רש"י יודה דלא גזרו במקדש אף בדברים שאינם צורך גבוה, דכהנים זריזים הן ולא יעברו, וביאר כן גם בדברי הריב"ש תשובה קס"ג.

ועי' פמ"ג א"א סי' תרפ"ח דדעת הרמב"ם כרבה מדהביא רק את טעמו של רבה ולא של ר' יוסף [דאין קורין בשבת מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה], ונפק"מ שקורין במקדש בשבת, וכן מוכח מהראשונים בסמוך (הערה 40), שדנו ע"פ טעם זה לגבי מקומות שבקיאין בקביעא דירחא, וכן מוכרח לדעות הראשונים הסוברים שבכל מקום רבה ור' יוסף הלכה כרבה ולא רק בבבא בתרא, עי' תוס' ב"ב קי"ד ב' וגיטין ע"ד ב' ומגילה כ"ט ב'.

וכן כתב החת"ס (חדשים) מגילה ל' א' בדעת הרי"ף שהביא רק את הטעם של רבה, אמנם כתב דאינו מוכרח דל"ל דכיון שאין נפק"מ בזה"ז שאין מקדש לא הביא ב' הטעמים (ולכאור' לדעת הרמב"ם א"א לדחות כן דמביא גם הדינים שנוהגים בזמן המקדש).

³⁹ חת"ס מגילה ל' א', דמסתבר שבאים לשמוע אע"פ שאין חייבים.

⁴⁰ שאלתות שאילתא ס"ז, דלא גזרו אלא במקום שאין בקיאין בקביעא דירחא, כמבואר בגמ' סוכה מ"ג א' לגבי לולב בשבת, דבזמן שמקדשין ע"פ הראיה לא גזרו אלא במקום שאינו ודאי יו"ט, וה"ה בזה.

אמנם דעת רוב ראשונים, ה"ה הר"ן פ"ק דמגילה בשם המאור והרמב"ן, וחידושי הר"ן שם והאשכול, שלענין מגילה גזרו גם במקום שבקיאין בקביעא דירחא, וע"ש באשכול שתמה על השאלתות.

⁴¹ חת"ס מגילה שם דמסתבר דהלכה כרב יוסף משום דתניא כוותיה, ואין קורין בשבת (דלא כמו שנקט בדעת הרי"ף לעיל הערה 38), וכן לדעת הטורי אבן ומרומי שדה מגילה ד' ב' דפליגי על תוס', דלא שייך "אין שבות במקדש"

משלוח מנות ממע"ש ונטע רבעי ובשר קדשים

יד. אין ליתן משלוח מנות מפירות מעשר שני⁴³ ונטע רבעי⁴⁴ אפי' בירושלים⁴⁵. וכן כהן לא יתן משלוח מנות מבשר קדשים בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים⁴⁶, [ולענין בשר בכור עי' הערה⁴⁷], וי"א שגם ישראל בעל הקרבן לא יתן מחלקו בקדשים קלים⁴⁸.

שבות (במקדש), וכן נוטה החת"ס בהגהותיו במגילה ד' ב' שאפי' לרבה אין קורין בשבת (אמנם בחידושי החת"ס ל' א' נקט דלרבה קורין במקדש בשבת וכנ"ל).

וכן הצ"ח פליג מטעם אחר דזמן שתקנו שלא לקרוא בשבת לא היה ביהמ"ק קיים, ולא הוציאו את המקדש מכלל הגזירה, משא"כ בשופר דהתקנה שלא לתקוע בשבת היה בזמן שהיה ביהמ"ק קיים והוציאוהו מכלל הגזירה.

⁴² כדאי' במשנה ריש מגילה ובגמ' שם ד' ב' דלרוב התנאים אף בזמן תקנת הכפרים מקדימין ליום ששי, וכן פסק הרמב"ם סוף פ"א ממגילה, דלא כת"ק דרבי יוסי שם דמקדימין ליום חמישי, ואף הראב"ד לא פליג אלא בי"ד שחל בשבת משום דפסק כתנא דמתניתין דבכה"ג מקדימין ליום חמישי, אבל בט"ו שחל בשבת לא פליג.

⁴³ הנה לענין משלוח מנות מפירות שביעית נחלקו הפוסקים (עי' שבט הלוי ח"ז סי' קפ"ג, מנחת יצחק ח"י סי' נ"ז, דרך אמונה פ"ו שמיטה צה"ל ס"ק קכ"א וחוט שני שביעית פ"ו ה"י), שיש אוסרים משום דאיתא בתוספתא שביעית פ"ז וברמב"ם פ"ו משמיטה ויובל ה"י דאין פורעין את החוב מפירות שביעית ודמי שביעית, ומשלוח מנות הוא כפריעת חוב דמחוייב ע"פ תקנת חכמים, ויש מתירים דכיון דנותנו לאכילה אין בו איסור של פריעת חוב או משום שנותן רק מחמת המצוה עי"ש.

והנה לדעת האוסרים לשלוח מפירות שביעית פשיטא דה"ה מפירות מעשר שני, דלשון התוספתא שביעית פ"ו "אחד שביעית ואחד מעשר שני" אין פורעין מהן מלוה וחוב אין משלמין מהן גמולין, וכן פסק הרמב"ם פ"ג ממע"ש הכ"א, ואף למתירים לשלוח מפירות שביעית מבואר במנחת יצחק שם דה"מ פירות שביעית דממונו הוא לכל דבר כמש"כ רש"י בקידושין נ"ב א', דמה"ט המקדש בפירות שביעית ה"ז מקודשת (לתוס' בדיעבד, ולרמב"ם אפי' לכתחילה עי' מעשה רוקח פ"ה מאישות ה"ב). אבל מעשר שני דק"ל כר"מ דממונו גבוה הוא כדאי' בקידושין נ"ד ב' וברמב"ם פ"ג ממע"ש ה"ז, ואם קידש במעשר שני אינה מקודשת כדאי' בקידושין נ"ב ב' וברמב"ם פ"ה מאישות ה"ד, וכן כל כה"ג, ה"ה אינו יכול לשלוח מהם משלוח מנות.

⁴⁴ כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רצ"ד סעיף ו' דדינו כמעשר שני לכל דבר.

⁴⁵ דק"ל מע"ש ממון גבוה אפי' בירושלים וכנ"ל.

⁴⁶ כדאי' בקידושין נ"ב ב' המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת, משום דמשלחן גבוה קא זכו או משום דילפינן מ"זה יהיה לך קודש קדשים מן האש" מה אש לאכילה אף זה לאכילה ולא לדבר אחר, וה"ה לענין משלוח מנות ק"ו ממע"ש שיש שהתירו (בהערה 43) דהכא ודאי לכו"ע אסור משום דלאו ממונו הוא.

⁴⁷ בירושלמי מעשר שני פ"א ה"א פליגי רבי יהושע בן לוי ורבי יהודה בן פזי אם המקדש בכור תמים לאחר שחיטה מקודשת או לא. וביאר הגרי"ז בהל' בכורות דפליגי אי בכור לאחר שחיטה הוא ממון גבוה ככל הקדשים שחלק הכהנים משלחן גבוה קזכו, או דבכור שאינו והוי ממון בעלים לכל דבר, ונפק"מ בטעם דאסור למכור בכור תמים לאחר שחיטה כמבואר בתמורה ח' א' וב"ק י"ג א', דלריב"ל משום דהוי ממון גבוה, ולר"י בן פזי צ"ל כמש"כ רש"י בתמורה משום בזיון קדשים, וס"ל לרש"י דסתמא דבבלי כר' יהודה בן פזי דהוי ממון בעלים ע"ש באריכות, ולפ"ז לרש"י יתכן דמותר לשלוח משלוח מנות מבשר בכור, וצ"ע, אמנם הרמב"ם פ"א מבכורות ה"י כתב דבשר בכור תמים אינו נמכר מפני שהוא בשר קודש, משמע דס"ל דהוי

האסורים לשתות יין

טו. כהנים אנשי משמר⁴⁹ אסורים לשתות יין⁵⁰, [וי"א גם שאר משכרים⁵¹] אפילו בפורים⁵².

ממון גבוה כשאר קדשים.

⁴⁸ רש"י קידושין שם ד"ה כי קא זכו, וב"ק י"ב ב' ד"ה אבל, וביצה כ"א א' ד"ה כהנים, וכן הוכיח העמק שאלה שאילתא ק"נ בדעת השאלות שם, וכ"כ המהרש"א ביצה שם וקידושין נ"ו ב', דגם חלק הבעלים משלחן גבוה קזכו.

אבל דעת תוס' ב"ק שם ד"ה ומחיים דחלק הבעלים הוי ממונו לכל דבר, וכן דייקו האחרונים בדעת הרמב"ם פ"ה מאישות ה"ה שכתב "כהן" שקידש מחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים אינה מקודשת, עי' מעשה רוקח שם וקרן אורה מנחות ע"ג א' ומנ"ח מצוה נ"א אות ה' ועוד הרבה אחרונים שדייקו כן ברמב"ם, (וכן מבואר ברש"י תמורה ח' א' ד"ה דאי בעל מום עי' אתוון דאורייתא כלל ב' אות ז' דתמה בסתירת דברי רש"י ותלה בפלוגתת תנאים). ולפ"ז לכא' מותר לשלוח מנות מחלק הבעלים, ואולי אף לאוסרים לשלוח מפירות שביעית הכא מותר דהוי ממונו לכל דבר וצ"ע.

ואכן בדעת תוס' נקטו האחרונים דרק לשיטת רבי יוסי הגלילי כתבו דחלק הבעלים הוי ממונם לאחר שחיטה אבל לרבנן הוי ממון גבוה, כ"כ הבית אפרים או"ח סי' מ"ט והמרומי שדה ב"ק שם ובשו"ת תורת חסד ח"א סי' מ"ג אות ב', וכן הוכיחו הבית אפרים שם והחזו"א ב"ק סי' ג' ס"ק ט"ו מתוס' ביצה כ"א א'. ולפ"ז להלכה תליא בנדון אי ק"ל כרבנן או כרבי יוסי הגלילי (ובדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים אי ק"ל כרבנן או כר"י הגלילי, עי' לחם משנה פ"ח מנזק"מ ה"א ושאר מפרשי הרמב"ם שם, ומשנ"ל מ"ד ממעילה ה"ח ואבי עזרי שם, וקצוה"ח סי' ת"ו ובאבנ"מ בשו"ת סי' ב' בהערה, וחזו"א ב"ק סי' ג' סקט"ו).

אבל עכ"פ בדעת הרמב"ם מוכח דסבר להלכה דהוי ממון בעלים כמו שדייקו האחרונים מלשונו וכנ"ל. וכן במעשה רוקח שם כתב שאף לרבנן הוי ממון בעלים.

⁴⁹ בין בית אב של יום זה בין שאר בתי אבות שעובדים בשבוע זה (כמבואר במשנה תענית ט"ו ב'), וכן משפחת בית אב של יום זה אפי' אלו שאין דעתם לבוא למקדש אסורים לשתות (כמבואר שם י"ז א' מי שמכיר משמרתו וכו', לדעת רבינו גרשום דמירי בזמן שביהמ"ק קיים וכ"ש לרש"י ושאר ראשונים שאפי' בזה"ז אסור) ואפי' מחוץ לירושלים (רבינו גרשום שם) ויש מתירין לשתות מחוץ לירושלים (קרן אורה שם), ועי' גמ' תענית שם ובראשונים עוד פרטים במי שאינו מכיר משמרתו או בית אב שלו, ועי' באריכות ב"תורת הכהנים והלוויים" דיני שתויי יין.

⁵⁰ משנה תענית ט"ו ב', ולענין שתיה בתוך הסעודה הסמ"ק סי' קל"א מתיר משום שאינו משכר, ובדעת הרמב"ם שלא חילק בזה כתב המעשה רוקח ריש הל' ביאת מקדש דמשמע שאסור, ובדעת תוס' בתענית י"ז כתב המעשה רוקח שם שמותר, אך הרדב"ז שם פ"א ה"ו כתב שלא התירו תוס' אלא בזמן הזה.

⁵¹ תוס' רא"ש ותוס' ישנים יומא י"ח א', ולדעת הריב"א שם מותרים בשאר משכרים.

⁵² עי' דובב מישרים ח"א סי' צ"ב דנקט כן בפשיטות, והעיר שם לדעת רבינו חננאל תענית י"ז א' דגם בזמן הזה כהן שיועד מאיזה משמרת הוא אסור לשתות יין, ולכן אביי לא שתה יין (כדאי' בתנבות ס"ה א' ידענא ביה בנחמני דלא שתי חמרא) משום שהיה מבני עלי, (וכן הבין האור שמח פ"א מביאת מקדש בדעת הר"ח דמדינא אסור לשתות, אמנם הראב"ה סי' תת"ע כתב בשם הר"ח דאביי החמיר על עצמו שלא לשתות). והקשה מגמ' מגילה ז' ב' רבה ורבי זירא עבדו סעודת

מחצית השקל

טז. וי"א שביום ט"ו באדר מתחילים ליתן מחצית השקל⁵³, וי"א שמתחילים בא' באדר⁵⁴ [ובשנה מעוברת א' שבאדר שני⁵⁵].

יז. ביום זה יושבין השולחנים⁵⁶ עם שלוחי ב"ד⁵⁷ בירושלים⁵⁸, וי"א שיושבים בשאר ערי ישראל בכל מדינה ומדינה ולא בירושלים⁵⁹. ואם חל יום ט"ו בערב שבת, יושבים ביום א' שלאחריהם שהוא י"ז אדר⁶⁰, וי"א שיושבים בו ביום⁶¹. וכן אם חל ט"ו בשבת, וי"א שיושבים ביום א' ט"ז אדר⁶² וי"א שיושבים בערב שבת י"ד אדר⁶³.

יח. וי"א שהשולחנים מחליפין מטבעות שהביאו כל א' ממדינתו למחצית השקל⁶⁴ ואינם לוקחים שכר על זה⁶⁵, וי"א שהשולחנים תובעים בנחת שכל מי שיתן להם יקבלו ממנו⁶⁶.

פורים בהדי הדדי, איבסוס קה רבה שחטיה לרבי זירא וכו', והא רבה ג"כ ידע שהוא מבני עלי ואעפ"כ שנתה, ואין לומר דשתה באופן שלא משכר (כגון בתוך הסעודה דיש מתירים משום שאינו משכר) דהא חזינן שנשכר, ע"ש מש"כ בזה.

⁵³ מבואר בר"ח מגילה כ"ט ב' וברמב"ם פ"א משקלים ה"ט, עי' שקל הקודש שם ס"ק ס', ודיני הנתינה ומי חייב בה מבואר במס' שקלים פ"א וברמב"ם פ"א משקלים.

⁵⁴ תוס' קידושין נ"ד א' ד"ה מועלין, וכן משמע במדרש תנחומא ובפסיקתא רבתי ריש פ' כי תשא, וברוקח סי' רל"ג. וכ"כ במשנת אליהו ריש שקלים בפשיטות.

⁵⁵ כמבואר בירושלמי ריש שקלים שבשנה מעוברת משמיעין באדר שני.

⁵⁶ שקלים פרק א' משנה ג' בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה.

⁵⁷ רש"י שם.

⁵⁸ רא"ש ורע"ב שם, ומאירי מגילה כ"ט א'.

⁵⁹ רמב"ם שם ובפיה"מ שקלים שם, דס"ל דמקדש היינו ירושלים ומדינה היינו שאר ערי ישראל כמבואר בפיה"מ שם, ובריב"ן על הירושלמי שם משמע קצת דיושבים בין בירושלים בין בשאר ערי ישראל.

⁶⁰ גמ' מגילה ל' א' מפני כבוד השבת, ומה"ט אמר שמואל דר"ח אדר שחל בע"ש קוראין פ' שקלים בשבת שלאחריו דאיכא ט"ו יום עד ט"ז אדר ע"ש, ואף דרב פליג ע"ז וס"ל דמקדימין לשבת שלפניו, כתב הראש יוסף דלא מצינו שפליג על הא דשולחנות, אלא ס"ל דלענין קריאת שקלים לא פלוג ע"ש.

⁶¹ הראש יוסף שם צידד כן בדעת הרמב"ם שהשמיטו דאולי ס"ל דרק שמואל ס"ל כן אבל רב שם פליג (ולכא' מוכח כן במאירי מגילה ה' א' דכתב דאפי' כשחל ט"ו בשבת מקדימין לערב שבת, כ"ש כשחל בערב שבת, ואולי יש לחלק דהמאירי לטעמיה דיושבים בירושלים וכיון דביום ט"ו טרודים בכל מצוות היום אם יעסקו גם במצוות שקלים אינו כבוד שבת, אבל כשחל בשבת דבע"ש אין עושין סעודת פורים ומשלוח מנות רק מגילה ומתנות לאביונים אין בזה זלזול אם יעסקו גם בשקלים).

⁶² שקל הקודש ס"ק ס"א בדעת הראש יוסף הנ"ל, דקי"ל כשמואל לענין חל בערב שבת וה"ה כשחל בשבת, ויתכן שגם הרמב"ם מודה לזה דמאחרין ולא מקדימין.

⁶³ מאירי מגילה ה' א' בביתאור דברי הירושלמי שם פ"א ה"ד דתרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין.

⁶⁴ רש"י וריטב"א ומאירי מגילה כ"ט ב' ורא"ש ורבינו משולם ותלמיד רשב"ש וריב"ן בשקלים דף ב'.

צרכי עולי רגלים והקדשות

יט. בט"ו באדר ב"ד נפנין לחפש ולבדוק על צרכי ציבור⁶⁷, ומתחילים לתקן את הדרכים ואת הרחובות⁶⁸ והשווקים⁶⁹ בשביל עולי רגלים⁷⁰, וכן מתקנין את המקוואות⁷¹ לצורך עולי רגלים ומקריבי קרבן פסח⁷², ומציינים את הקברות⁷³ שלא יטמאו הולכי דרכים בעלותם לרגל⁷⁴.

כ. וי"א שבודקים ודורשין וחוקרין גם על עניני ההקדשות ופודין את ההקדשות ואת החרמים⁷⁵, וגובין את הערכים ואת הדמים מכל החייב בהן כדי שיהיה הכל עתיד עם תרומת שקלים לחזק את בית אלקינו⁷⁶.

⁶⁵ ר"י מלוני"ל מגילה ל' א', כדי שלא יהיו מכשילין אותן לעתיד לבוא שלא ירצו לבוא.

⁶⁶ רמב"ם שם ורבינו חננאל במגילה שם, דס"ל דביום זה מתחילים ליתן מחצית השקל כנ"ל סעיף ט"ז.

⁶⁷ לשון הרמב"ם פ"ח מערכין וחרמין ה"א ע"פ משנה ריש שקלים.

⁶⁸ משנה שם, והוא תיקון הדרכים והרחובות להשוותם וליישר מהלכם מכל משול כגון תל או בקעה ולעשות גשרים על הנהרות (רמב"ם ומאירי שם) וכן שאר מיני תיקוני הדרכים כגון הרחבת הדרכים לשלשים ושתים אמות, וכל מקום שיש פרשת דרכים שיכתבו "מקלט" באותה הדרך ההולכת לעיר מקלט.

ועי' עמק ברכה חוה"מ ב' דמדמהשמיט הרמב"ם בחיבורו הא דמתקנין הדרכים משמע דאין זה חיוב על ב"ד אלא שכך היו נוהגין ב"ד.

⁶⁹ רע"ב שם.

⁷⁰ שיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס מו"ק ו' א', ורע"ב ותקלין חדתינ וקרנן העדה ריש שקלים, וכן אי' בתוספתא ריש שקלים לגירסאות שלפנינו ולגי' הגר"א, אמנם הרמב"ם בפיה"מ והמאירי פי' בשביל הרוצחים המכים נפש בשגגה שיוכלו לנוס מפני גואל הדם, שתהא ההליכה בהם מיושרת שלא למצוא בהם עיכוב כדי להצילו מיד גואל הדם, וביאר התפארת ישראל הואיל והוא סמוך לקיץ ומצוי בקיץ שאנשים נמצאים ביחד ואפשר יותר שיהרג א' בשוגג.

⁷¹ משנה שם, פי' שחוטטין אותן מן הזבל שנכנס לתוכן כל ימות הגשמים (רש"י ומאירי מו"ק שם) ואם ימצאו במקוה פחות מארבעים סאה מביאין שם מים להשלים המקוה (רמב"ם ומאירי שקלים שם, וכ"ה בתוספתא ריש שקלים).

⁷² שיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס מו"ק שם, ותפארת ישראל שקלים שם.

⁷³ משנה שקלים שם, שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושי טהרות (גמ' מו"ק ו' וראשונים).

⁷⁴ שיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס מו"ק שם.

⁷⁵ ירושלמי ריש שקלים לפי' רוב הראשונים והאחרונים דקאי על ט"ו אדר, וכ"כ הרמב"ם ערכין פ"ח ה"א, אמנם דעת הרש"י שם דמכאן ואילך קאי על חוה"מ.

⁷⁶ רמב"ם שם.

מכון "תורת הקרבנות" ת.ד. 3196 בני ברק

טל' 050-4134645

כתובת: korbanot@neto.net.il

הערות תמיהות וישובים בעניני הלכות הקרבנות יתקבלו עד י' בחודש. עדיפות להערות קצרות. ניתן לשלוח ע"י הנציגים בכוללים או במייל לכתובת או לת.ד. 3196 ב"ב